

Будучи якістю особистості, самоконтроль є також компонентом навчальної діяльності. Самоконтроль як спільне навчальне вміння притаманне кожній людині, але різною мірою. Це вміння можна вдосконалювати й цілеспрямовано формувати в процесі будь-якої діяльності, у тому числі й навчальної.

Виокремлюють такі типи вправ, що забезпечують цілеспрямоване формування самоконтролю та самооцінки:

- прості завдання, сформульовані в непрямій формі;
- задачі та завдання, що передбачають різні способи вирішення;
- зворотні завдання, задачі;
- завдання із зайвими або відсутніми даними;
- до кінця невизначені задачі та завдання, що мають кілька рішень;
- відкриті завдання;
- перевірка на окремому випадку;
- нестандартні задачі;
- завдання, що формують спостережливість;
- вправи з перевірки готових рішень, у тому числі неправильних (Ц. Г. Бербришвілі, М. А. Гончарова, С. Г. Манвілов).

Отже, можна зробити такі висновки: дослідники пропонують різні методики навчання, що сприяють формуванню самоконтролю в навчальній діяльності, оволодіння навичками самоконтролю як на занятті, так і під час підготовки до нього привчає студентів до планування навчальної праці, сприяє розвитку уваги, пам'яті, становленню адекватної самооцінки.

УДК 378.147.091.3:016:616-053.2

*Фролова Т.В., Терещенкова І.І., Стенкова Н.Ф.,
Сіняєва І.Р., Атаманова О.В., Кононенко О.В., Барчан Г.С.*

Харківський національний медичний університет

СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНІ СХЕМИ ЯК ЗАСІБ ОРІЄНТОВНОЇ ОСНОВИ ДІЙ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ПРОПЕДЕВТИКИ ПЕДІАТРІЇ

У статті розглянуто питання вдосконалення методики викладання нового навчального матеріалу викладачами клінічної кафедри, розроблено та представлено результати впровадження методики формування орієнтовної основи дій студентів у процесі вивчення дисципліни «Пропедевтика педіатрії» засобами структурно-логічних схем. Відмічено позитивне ставлення більшості студентів до використання розробленої методики навчання, що підтверджує високий інтерес студентів до сучасних інноваційних методів, які сприяють активізації познавальної діяльності та підвищенню фахових компетенцій.

Ключові слова: *методика навчання, орієнтовна основа дій, структурно-логічна схема, пропедевтика педіатрії*

The article deals with the issues of improving the methodology of teaching new subject at the clinical departments, and elaborates and presents the results of the implementation of the methodology of forming an orientation basis of students' actions in the course of studying the discipline "Propedeutics of Pediatrics" by means of structural and logical schemes. The positive attitude of the majority of students to the use of the developed teaching methodology was noted, which confirms the high interest of students in modern innovative methods that promotes the activation of cognitive activity and increases the professional competences.

Keywords: *Teaching methods, indicative basis of activity, structural-logical scheme, Propaedeutics of Pediatrics*

В статье рассмотрены вопросы совершенствования методики преподавания нового учебного материала преподавателями клинической кафедры, разработаны и представлены результаты внедрения методики формирования ориентировочной основы действий студентов в процессе изучения дисциплины «Пропедевтика педиатрии» с помощью структурно-логических схем. Отмечено положительное отношение большинства студентов к использованию разработанной методики обучения, что подтверждает их интерес к современным инновационным методам, способствующим активизации познавательной деятельности и повышению профессиональных компетенций.

Ключевые слова: *методика обучения, ориентировочная основа действий, структурно-логическая схема, пропедевтика педиатрии*

Постановка проблеми. Формування фахових компетентностей у студентів-медиків є важливою складовою успішної професійної діяльності в майбутньому та вимагає сучасних методів і технологій навчання. [5, ст. 47;6, ст. 17]. Перелік цих методів є досить широким, можливості їх різнопланові, тому слід передбачати провідні стратегічні напрями, які б спонукали студентів-медиків творчо виконувати завдання, активізували пізнавальну діяльність та допомагали сформуванню навички до практичного застосування набутих знань [3, с. 74]. Розробка технологій формування нових знань, спрямованих на виконання оптимальної орієнтовної основи дії (ООД) дозволить реалізувати необхідні професійні навички. Окреме місце в процесі стимулювання навчально-пізнавальної діяльності посідає використання структурно-логічних схем (СЛС)[1, с. 3]. Визначення їх видів та способів побудови, умов застосування й ефективності їх використання в процесі викладання клінічних дисциплін в закладах вищої медичної освіти є актуальним.

Огляд останніх досліджень і публікацій з цієї проблеми. В основі методик навчання, які базуються на застосуванні схем ООД, лежить теорія поетапного формування розумових дій П.Я.Гальперіна [9, с. 47]. Розробку та розвинення основних положень методики дієвого навчання здійснено в роботах Б. Ц. Бадмаєва, Ю. І. Машбиця, З. О. Решетової, Н. Ф. Тализіної, О. Атанова, та ін. Науковцями доведено, що методики навчання, які побудовані на підґрунті використання психологічної закономірності засвоєння знань, дозволяють здобути результати більш високої якості, в більш короткі строки, з меншим витрачанням зусиль та ресурсів [1, с. 3]. Значний внесок в проблему використання абстрактної наочності (у вигляді схем) зробили Л. Нечепоренко, Л. Дашко, Г. Іваницька, М. Девдера, В. Пономаренко. В їхніх працях розкрито значення та способи схематичної наочності в навчанні, функції та прийоми використання, розглянуто ефективність навчання з використанням зорових опор. Схеми, насамперед, є засобом узагальнення та міцного засвоєння навчальної інформації, формування умінь і навичок структурування та систематизації навчального матеріалу. Із зростанням ролі наочності в навчальному процесі почали з'являтися дослідження з питань застосування схематичного відтворення теоретичного матеріалу [4, с.156]. Деякі аспекти застосування СЛС та практики навчання з використанням таких схем були об'єктом дослідження Л.В. Кохан, І.Ю. Соколової, С.В. Вельми, Войтенко Л.П., С. Ігнатенко. Роботи В.Ф. Шаталова, С.М. Лисенкової, Н.І. Кулакової, С.Д. Шевченката ін. науковців присвячені питанням методики створення та використання схематичних засобів навчання в освітньому процесі.[2, с. 259]. Дані

наукових досліджень С. Погорєлова, Л. Кохан, Н. Савкової свідчать про те, що використання такого виду наочності сприяє засвоєнню навчальної інформації, формуванню умінь і навичок структурування та систематизації навчального матеріалу, усвідомленому сприйняттю нових знань.[7, с. 72; 8, с. 263;10, с. 249]. Однак, як показав огляд останніх досліджень та публікацій, питання впровадження технологій формування нових знань, спрямованих на виконання оптимальної ООД засобами СЛС при викладанні безпосередньо клінічних дисциплін фрагментарні.

Формування завдання дослідження: визначення доцільності впровадження методики формування орієнтовної основи дій студентів у процесі вивчення дисципліни «Пропедевтика педіатрії» засобами структурно-логічних схем.

Виклад основного матеріалу дослідження. ООД спрямована, перш за все, на правильну й раціональну побудову виконавчої частини та на вибір одного з можливих способів реалізації проекту. Іншими словами, ООД забезпечує не тільки правильне виконання дії, але й раціональний вибір одного з багатьох можливо точних виконань. Схема як графічне зображення в загальних рисах відображає певну систему, розкриває взаємодію її елементів, визначає особливості зв'язків між елементами системи. Зручність схем у процесі опрацювання навчального матеріалу зумовлена тим, що вони в лаконічному, спрощеному вигляді, дозволяють репрезентувати основну думку, ідею за допомогою умовних елементів[11, с. 9]. Складання схем сприяє формуванню вмінь та навичок щодо установаження причинно-наслідкових зв'язків; установаження асоціативних та логічних зв'язків між окремими елементами тексту; унаочнення цілісної структури питання, що розглядається; упорядкування організації, структуризації процесу пізнання, роботи з текстом; креативного вирішення проблем, візуалізації інформації; використання загальнонаукових методів пізнання (аналіз, синтез, порівняння, ідеалізація, абстрагування) та ін. [11, с. 10; 4, с. 157]. Проте, поза увагою вчених залишаються шляхи, прийоми та способи використання СЛС з метою стимулювання навчально-пізнавальної діяльності студентів медичних спеціальностей.

Формування професійної компетенції майбутніх лікарів спеціальності «Медицина», згідно Стандарту вищої освіти начального плану, здійснюється в межах кількох навчальних дисциплін, однією з яких є «Пропедевтика педіатрії». Вивчення пропедевтики педіатрії в медичному ВУЗі проходить впродовж V-VI семестрів 3-го року навчання і створює основи вивчення студентами педіатрії та інших клінічних дисциплін, передбачає формування вмінь застосовувати знання з пропедевтики педіатрії в процесі подальшого навчання й у професійній діяльності. У процесі вивчення дисципліни студенти одержують знання про: педіатрію як науку про здорову і хвору дитину; періоди дитячого віку; особливості фізичного та психомоторного розвитку дітей різного віку; раціональне вигодовування дітей; анатоמו-фізіологічні особливості та методике обстеження, семіотику захворювань різних органів і систем у дітей різного віку.

Досвід викладання пропедевтики педіатрії переконливо доводить, що формування предметних компетентностей із вказаної дисципліни відбувається лише при створенні та дотриманні певних педагогічних умов і потребують перегляду форм їх організації та проведення. На нашу думку, навчальну інформацію з клінічної дисципліни слід подавати студентам як в послідовній знаково-символічній формі, так і в узагальненій, у вигляді інформаційних СЛС, використовуючи переважно дедуктивний принцип - від загального до приватного і,

в разі необхідності, індуктивний - від часткового до загального. Так викладачами кафедри пропедевтики педіатрії № 1 ХНМУ на практичних заняттях запроваджено методику ООД із застосуванням СЛС.

З метою визначення відношення студентів до використання даної методики нами проведено незалежне анонімне анкетування 138 студентів 3 курсу, що навчаються на кафедрі пропедевтики педіатрії № 1. Студентам пропонувалися анкети із запитаннями з приводу доцільності, доступності, результативності застосування засобів активізації пізнавальної діяльності.

Аналіз результатів анкетування показав, що 69,6 % респондентів відзначили, що СЛС впорядковано, повно й послідовно розкрили зміст тем та сприяли підвищенню інтереса до майбутньої спеціальності; 19,6% - зазначили, що СЛС ніяким чином не вплинули на ставлення до навчального матеріалу та професії та 10,8 % - висловили своє негативне ставлення. Також, 59,4 % студентів відмітили, що завдяки СЛС були здобуті знання зв'язків між поняттями, процесами, явищами, що допомогло зробити зрозумілішим навчальний матеріал; 28,3 % відповіли, що лише деякі знання стали більш зрозумілими та системними, та 12,3% студентів зазначили, що СЛС не вплинули на рівень розуміння навчального матеріалу. Стосовно питання більш частого використання СЛС під час практичних занять 52,9% опитаних студентів підтвердили, що позитивний приклад реалізації СЛС показав дієвість цих засобів і доцільність їх максимального застосування; 26,8 % респондентів вказали на те, що за певних умов СЛС можуть бути застосованими в навчальному процесі. І тільки 20,3 % відзначили, що СЛС – пуста витрата часу і не бачать в них необхідності.

Таким чином, переважна більшість опитаних студентів позитивно та із зацікавленістю ставляться до використання розробленої методики навчання при викладанні пропедевтики педіатрії. Це підтверджує високий інтерес студентів до сучасних інноваційних методів, які сприяють активізації пізнавальної діяльності та підвищенню фахових компетенцій.

Експериментальна перевірка ефективності розробленої методики формування орієнтовної основи дій студентів у процесі навчання дисципліни «Пропедевтика педіатрії» засобами структурно-логічних схем полягала у визначенні рівня змін навчальної успішності студентів. Педагогічний експеримент було реалізовано таким чином: контрольним параметром було обрано навчальну успішність із дисципліни пропедевтика педіатрії студентів попереднього року навчання, експериментальним - успішність цього року. Щодо умов навчання, контингенту студентів та середньої базової успішності, групи були практично, співставленими. Це дало можливість допустити, що саме реалізація засобів активізації пізнавальної діяльності передусім позначається на зміні навчальної успішності студентів. Порівняння результатів контрольних зрізів знань в обох групах доводить ефективність розробленої методики навчання. Так, в дослідницькій групі суттєво (в 1,7 разів) підвищилися середні показники академічної успішності студентів.

Висновки з цього дослідження та перспективи.

1. Розробка технологій формування нових знань за методикою проектування та реалізації оптимальної орієнтовної основи діяльності дозволить сформувати необхідні якості професійних дій майбутніх лікарів.

2. Використання предметних або наочних методів навчання робить процес викладання та засвоєння навчальних дисциплін суттєво ефективнішим.

3. Структурно-логічні схеми є одним із засобів формування орієнтовної основи дії студентів щодо узагальнення та запам'ятовування навчальної інформації, формування навичок та вмінь структуризації та систематизації навчального матеріалу.

4. Проведені нами дослідження підтвердили доцільність застосування СЛС при вивченні студентами дисципліни пропедевтика педіатрії, так як це сприяє ефективності сприйняття навчальної інформації студентами, активізації пізнавальної діяльності, розвитку інтелектуальних умінь та мислення в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борсук К. М. Особливості застосування теорії учіння про поетапне формування розумових дій у процесі навчання іноземної мови /К. М. Борсук // Психологічні науки © 2012 Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України 2/2012 Vnadps_2012_2_12.pdfЕлектр.Ресурс.
2. Войтенко Л. П. Методичні аспекти створення та використання дидактичних імітаційних моделей у процесі вивчення медичної інформатики / Л. П. Войтенко // Збірн. наук.праць [Херсонського державного університету]. Педагогічні науки. - 2014. - Вип. 66. - С. 258-264. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2014_66_46.
3. Гладуш В. А. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія. Навч. посіб. / В. А. Гладуш, Г. І. Лисенко – Д., 2014. – 416 с.
4. Єрмоленко Є.І. Використання структурно-логічних схем у процесі фахової підготовки майбутніх інженерів-педагогів / Є.І. Єрмоленко // Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка: зб. наук. праць. 2014. – № 25. – С. 155-161
5. Закон «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII: Розділ IX.- Організація освітнього процесу.- Стаття 47. Освітній процес.
6. Закон України Про вищу освіту [Текст] від 05.09.2017 № 2145-VIII //Відомості Верховної Ради України. – 2017. - № 38-39, Стаття 17.
7. Ігнатенко С. Використання структурно-логічних схем у процесі організації самостійної роботи майбутніх інженерів-педагогів / С. Ігнатенко, Є. Єрмоленко // Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка]. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. - 2015. - Вип. 7(1). - С. 72-75. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nz_pmfm_2015_7\(1\)_21](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nz_pmfm_2015_7(1)_21).
8. Кохан Л.В. Структурно-логічні схеми як засіб абстрактної наочності / Л.В. Кохан / Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах 2013 р., вип. 32 (85) 263-270.
9. Максименко С.Д. Генетична психологія учіння людини: монографія / С.Д. Максименко. – Київ: Видавничий Дім «Слово», 2017. – 206 с.
10. Савкова Н.О. Використання логічних схем-конспектів на уроках світової літератури [Текст] / Н.О. Савкова // Таврійський вісник освіти, 2013. – № 4 (44). – с. 249-256.
11. Структурно-логічні схеми. Таблиці. Опорні конспекти. Есе. Навчальні презентації: рекомендації до складання: метод. посіб. для студ. / уклад.: Л. Л. Бутенко, О. Г. Ігнатович, В. М. Швирка. – Старобільськ, 2015. – 112 с.

УДК: 378:616-053.2

*Цвіренко С.М., Похилько В.І., Чернявська Ю.І.,
Соловйова Г.О., Жук Л.А.*

Українська медична стоматологічна академія, м. Полтава ДЕОНТОЛОГІЧНІ ПИТАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ВИСВІТЛЕННЯ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ЛІКАРЯ-ПЕДІАТРА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті висвітлено основні деонтологічні аспекти роботи лікаря-педіатра в сучасних умовах. Особливу увагу приділено питанням спілкування з хворими дітьми та їх родинами, створенню довірливих відносин, зниженню страху у дитини і її рідних щодо захворювання. Акцентовано увагу на умінні